

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 658.1.012.8

UDC 658.1.012.8

К. А. Федченко, аспірант

K. A. Fedchenko, Postgraduate Student

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ**ANALYSIS OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE LEVEL OF ECONOMIC INSTABILITY OF A COUNTRY**

Актуальність теми дослідження. Останніми роками економіка України характеризується нестабільністю фінансово-економічних показників її розвитку, суттєвим впливом факторів зовнішнього середовища та мінливістю політичної ситуації в країні. Це призводить до зниження темпів економічного розвитку, соціальної напруженості в країні та загострення економічної кризи. В цих умовах важливого значення набуває постійний моніторинг динаміки зміни основних показників, що визначають стан економічного розвитку, своєчасне застосування превентивних заходів по мінімізації негативного впливу основних її дестабілізуючих факторів.

Постановка проблеми. Відсутність ефективної інструментарію забезпечення макроекономічної рівноваги в країні та повного набору індикаторів її оцінювання зумовлює потребу в розробці інтегрального показника макроекономічної стабільності та його використання в подальшій державній економічній політиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти оцінювання рівня макроекономічної стабільності досліджені в наукових працях О. І. Барановського, О. С. Білоусова, І. А. Канцір, Г. П. Клімова, О. Д. Рожко та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. На сьогоднішній день питання оцінювання рівня макроекономічної стабільності потребують більш системного та ґрунтовного дослідження. В науковій літературі наявна значна кількість підходів до оцінювання окремих аспектів макроекономічної стабільності, в той час ґрунтовні комплекси підходи до визначення її інтегрального значення відсутні.

Постановка завдання. Основним завданням дослідження є порівняльний аналіз існуючих підходів до визначення макроекономічної стабільності.

Виклад основного матеріалу. В роботі наведені основні показники макроекономічної стабільності країни, проведений їх горизонтальний аналіз.

Висновки. За результатами дослідження зроблено висновок про те, що стабільність національної економіки є комплексним поняттям ґрунтовне дослідження якого має вирішальне значення на етапі стратегічного та тактичного планування ключових факторів розвитку національної економіки. Зроблено висновок про вагомий вплив макроекономічної стабільності на обсяг ВВП в країні.

Ключові слова: макроекономічна стабільність; економічний розвиток; ВВП; оцінювання; фінансовий дисбаланс.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-2(18)-85-96

Актуальність теми дослідження. Загострення економічної кризи в країні та зatoryжна політична нестабільність призводять до постійного погіршення показників соціального та економічного розвитку, що проявляється в мінливості курсу валют, зростанні рівня інфляції,

Urgency of the research. In recent years, the Ukrainian economy has been characterized by instability of financial and economic indicators of its development, significant influence of environmental factors and the volatility of the political situation in the country. This leads to a slowdown in economic development, social tensions in the country and an exacerbation of the economic crisis. In these conditions it is important to constantly monitor the dynamics of changes in the main indicators that determine the state of economic development, timely application of preventive measures to minimize the negative impact of its main destabilizers.

Target setting. The lack of an effective toolkit to ensure macroeconomic equilibrium in the country and a set of indicators for its assessment necessitates the development of an integrated macroeconomic stability indicator and its use in further state economic policy.

Actual scientific researches and issues analysis. Some aspects of assessing the level of macroeconomic stability were investigated in the scientific works by O. Baranovsky, A. Belousova, I. Kancir, A. Klimova, O. Rozhko and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. To date, issues of assessing macroeconomic stability require more systematic and thorough research. In the scientific literature, there are many approaches to assessing some aspects of macroeconomic stability, while there are no thorough complex approaches to determining its integral value.

The research objective. The main objective of the study is to benchmark existing approaches to determining macroeconomic stability.

The statement of basic materials. The main indicators of macroeconomic stability of the country are presented in the paper, their horizontal analysis is carried out.

Conclusions. The results of the study conclude that the stability of the national economy is a complex concept, a thorough research of which is crucial at the stage of strategic and tactical planning of key vectors of national economy development. A significant impact of macroeconomic stability on GDP in the country is made.

Keywords: macroeconomic stability; economic development; GDP; evaluation; financial imbalance.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

споживчих цін на товари та послуги, низькому рівні ВВП, зниженню інвестиційної активності тощо. В той же час, рівень економічної стабільності в країні є одним із головних індикаторів що враховується іноземними партнерами при прийнятті як інвестиційних рішень так і рішень на користь здійснення зовнішньоекономічної діяльності з Україною.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань розвитку національної економіки є ґрунтовна оцінка її стану, прогнозування динаміки зміни основних показників та розробка ефективного інструментарію державного управління. Сучасні тенденції економічного розвитку країни свідчать про значну актуальність питань управління стабільністю національної економіки, визначення найбільш впливових детермінант її зниження та розробки програм та заходів спрямованих на своєчасну оцінку рівня нестабільності економіки та управління ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності економічної нестабільності та передумов її виникнення присвячені праці таких вчених як О. І. Барановського, О. С. Білоусова, І. А. Канцір, Г. П. Клімова, О. Д. Рожко та ін.

Теоретичні та практичні аспекти державного макроекономічної нестабільності висвітлені в наукових працях Г. О. Мірошніченко, О. В. Сніжко, І. М. Чирак.

Не применшуючи вагомість існуючого наукового доробку зазначених учених в контексті дослідження макроекономічної стабільності, окремі аспекти розробки інтегрального показника нестабільності економіки потребують подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження та систематизація основних індикаторів оцінювання рівня економічної нестабільності та розробка методичного підходу до оцінювання рівня макроекономічної нестабільності країни.

Викладення основного матеріалу. Досліджуючи сутність та причини виникнення макроекономічної нестабільності, більшість вітчизняних науковців, наприклад Барановський О. І., Білоусова О. С., Канцір І. А. та ін., виділяють ключовим індикатором стан фінансової системи, тобто, у першу чергу, пов'язують з фінансовою нестабільністю. Такий підхід є цілком закономірним, оскільки зв'язки між різними ланками економічної системи (сектором нефінансових корпорацій, фінансових корпорацій, сектором домогосподарств та некомерційних організацій, сектором загального державного управління) пов'язані з рухом фінансових ресурсів. Саме фінансові ресурси є матеріальними носіями економічних відносин, оскільки обслуговують рух вартості від одного економічного суб'єкта до іншого (Табл. 1).

У свою чергу, Г. П. Клімова та О. Д. Рожко вважають, що макроекономічна нестабільність є прямим наслідком низького рівня економічної і бюджетної безпеки країни відповідно.

Таблиця 1

Науково-методичні підходи до трактування сутності поняття «фінансова нестабільність»

Автор	Трактування
Зарубіжні науковці	
Дж. Чанта	пов'язана з умовами, що складаються на фінансових ринках і завдають шкоди або загрожують продуктивності економіки через їхній вплив на функціонування фінансової системи
Ф. Мишкін	виникає у тому випадку, коли фінансова система стає здатною виконувати свою функцію по трансформації заощаджень у продуктивні інвестиції у зв'язку з потрясіннями (шоками) та існуючими інформаційними потоками
Р. Фергюсона	розглядає як ситуацію, що характеризується трьома базовими критеріями: а) різким відхиленням цін на фінансові активи від їх фундаментальних (базових) значень; б) деформацією функціонування ринку та доступності кредитів як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках; в) сукупні витрати значно відрізняються від потенційного рівня виробництва
А. Крокетт	потенційне погіршення економічної дії через коливання цін на грошові кредити або нездатність фінансових установ дотримуватися своїх договірних зобов'язань
К. Боріо М. Дахмен	сукупність умов, яких достатньо для прояву фінансової дестабілізації (фінансових криз) у відповідь на незначні шоки, що могли виникнути у реальному секторі економіки або безпосередньо у фінансовій системі
Вітчизняні науковці	

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*Продовження таблиці 1*

I. Чирак	сукупність змін, які відбуваються у функціонуванні фінансової системи і ведуть до зниження ефективності виконання таких функцій, як розподіл ресурсів, передавання ризиків і здійснення платежів, та послаблюють здатність протистояти негативному впливу внутрішніх і зовнішніх шоків на економічну активність, а також суттєво спотворюють механізм монетарної трансмісії
Г. Мірошніченко	складне і системне поняття, що в умовах відсутності в Україні розвинутого фінансового ринку, найповніше проявляється в банківській системі, через неспроможність підтримувати рівновагу і відновлювати стабільний стан після зовнішніх потрясінь чи посилення диспропорцій, будь-яких відхилень від безпечних параметрів
О. Сніжко	виникає у випадках поширення фінансових дисбалансів на значну кількість і різні типи фінансових інститутів та фінансових ринків

Джерело: складено автором на основі [6; 8; 9; 13; 14]

Підсумовуючи проаналізовані підходи, фінансову нестабільність можна визначити як стан функціонування фінансової системи, за якого підвищується чутливість фінансового сектору до впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, потенційно погіршується платоспроможність фінансових інститутів і спостерігаються коливання фінансових ринках, що у сукупності може призвести до кризового стану економіки [9].

Підкреслимо, що поряд з терміном «фінансова нестабільність» науковці розглядають поняття «вразливість фінансової системи» або «фінансова вразливість» (financial fragility), «фінансова незбалансованість», «фінансові дисбаланси», «фінансові диспропорції» та «фінансова криза». Досить змістовне дослідження фінансової нестабільності здійснено О. Сніжко, яка виокремлює чотири різновиди фінансової нестабільності:

- 1) турбулентність (коливання) у збалансованій фінансовій системі;
- 2) фінансові дисбаланси;
- 3) системна фінансова нестабільність;
- 4) системна фінансова криза [13].

Такий підхід досить влучно розкриває послідовність етапів розвитку негативних явищ в економіці країни і звертає увагу на те, що фінансові дисбаланси є першопричиною нестабільного функціонування фінансової системи, що робить її крихкою та вразливою.

Поруч із фінансовими дисбалансами О. Луняков вводить у наукову термінологію поняття «дисбаланси у фінансовому секторі економіки» (ДФСЕ), відмінність яких представлена у (Табл. 2). При цьому поняття ДФСЕ вужче ніж фінансовий дисбаланс, який автор інтерпретує як зростання цін на активи шляхом розширення спекулятивних операцій, тобто зниження частки інвестицій у реальні активи [5].

*Таблиця 2***Порівняльна характеристика фінансових дисбалансів та дисбалансів у фінансовому секторі економіки**

Індикатор	Фінансові дисбаланси	Дисбаланси у фінансовому секторі економіки (ДФСЕ)
Причини формування	переважно екзогенні шоки	екзогенні та ендогенні шоки
Сфера виникнення	окрема фінансова установа, сукупність фінансових інституцій, державні фінанси, фінансова система тощо	фінансовий сектор економіки
Врахування цінових диспропорцій	диспропорції цін на реальні та фінансові активи	лише диспропорції цін на фінансові активи
Інструментарій зменшення	всі інструменти державного регулювання економіки	Інструмент монетарного й макроруденційного регулювання

Джерело: складено автором на основі [5]

Макроекономічний дисбаланс варто розглядати як поняття, що включає фінансові, структурні, зовнішньоекономічні, соціальні та інші види дисбалансів. Однак чіткого

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

розмежування між ними зробити неможливо, оскільки, наприклад, зростання рівня безробіття викликає економічний дисбаланс, що зачіпає одразу декілька або всі складові.

Згідно з Постановою ЄС № 1176/2011 про попередження та корекцію макроекономічного дисбалансу, такий дисбаланс визначається як «будь-яка тенденція, що спричиняє макроекономічні події, які негативно впливають або можуть негативно вплинути на стабільне функціонування економіки держави-члена або економічного/валютного союзів або Союзу в цілому».

Зауважимо, що дана Постанова підкреслює негативний вплив дисбалансів на економіку, тоді як деякі науковці, у т.ч. Д. Кан та В. Козюк вважають, що дисбаланс є стійким відхиленням ціни активу або іншої фінансової змінної від її довгострокової тенденції [6; 9].

Таблиця 3

Класифікація макроекономічних (фінансових) дисбалансів

Ознака класифікації	Види дисбалансів	Характеристика
за середовищем виникнення	внутрішні	виникають всередині фінансової системи та залежать від змін її кон'юнктури
	зовнішні	пов'язані із рухом капіталів через кордон
за терміном дії	короткострокові	тимчасові коливання на фінансових ринках без системного характеру обмежені нетривалим періодом (1-2 роки)
	довгострокові	стійкі відхилення, що спричиняють розбалансування фінансової системи, існують протягом тривалого часу (більше 2 років) і призводять до незворотних негативних процесів у функціонуванні економіки країни.
за масштабом	глобальні	відхилення у системоутворюючих економіках, що спричиняють ризики для світової економіки
	локальні	характерні для окремих країн або певних сегментів фінансового сектору цих країн, що не впливають на глобальні світові ринки.
За формами прояву	дисбаланси фінансових потоків	виникають під час спекулятивних операцій на фінансовому ринку, їх масштаби не забезпечують збалансованість між реальним та фінансовим секторами економіки
	цінові дисбаланси	характеризуються істотним відхиленням цін на реальні та фінансові активи від їх економічно обґрунтованих значень, тобто проявляються у вигляді «буму» цін на активи; власники «переоцінених» активів при їх продажу отримують вигоду при продажі за «завищеними» цінами
	боргові дисбаланси	виявляються у значному накопиченні боргових зобов'язань економічними суб'єктами, що зрештою призводить до втрати ними платоспроможності та боргових криз

Джерело: складено автором на основі [9]

Нова система діагностики макроекономічного дисбалансу (MIP) була запроваджена комісією ЄС після фінансової кризи у 2011 р. Запропонована методика підтвердила, що дисбаланси однієї країни впливають на стабільність інших. Тобто система MIP спрямована на виявлення, запобігання появи потенційно шкідливих макроекономічних дисбалансів, які можуть спричинити негативний вплив на економічну стабільність серед країн ЄС, Єврозони або ЄС в цілому.

Звіт про механізм попередження макроекономічного дисбалансу (AMR) заснований на економічній оцінці 14 основних показників, що охоплюють ключові індикатори макроекономічного дисбалансу (Табл. 4) [6].

Аналіз науково-методичних підходів та розробок фахівців МВФ дає можливість виокремити індикатори макроекономічної нестабільності в залежності від джерела походження:

Індикатори зовнішньої нестабільності:

- Real Effective Exchange Rate – реальний ефективний обмінний курс;
- Net International Investment Position – міжнародна інвестиційна позиція (різниця між фінансовими активами та зобов'язаннями перед нерезидентами, що враховує при обчисленні обсяг зовнішнього боргу, золотовалютні резерви та ін.).

Індикатори внутрішньої нестабільності:

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- Private Sector Credit Flow – обсяг кредитування приватного сектору;
- Private Sector Debt – консолідований борг приватного сектору;
- General Government Debt – сума загального державного боргу;
- Total Financial Sector Liabilities – зміна сукупних зобов’язань фінансового сектору
- річне зростання індексу цін на житло;
- дефлятор кінцевих споживчих витрат.
- рівень дефіциту сектору загального державного управління. Цей показник окрім законодавчо визначених видатків ДБУ, враховує і бюджетні асигнування на фінансування збільшення статутного фонду державних підприємств та банківських установ [9].

Таблиця 4

Основні індикатори діагностики макроекономічного дисбалансу

Індикатор		Порогові значення	
Зовнішній дисбаланс	3 річна ковзна середня сальдо поточного балансу у % до ВВП (СAB)	+ 6% та – 4%	
	Чистий обсяг іноземних інвестицій у % до ВВП (NIIP)	– 35 %	
	5-и річна відсоткова зміна частки експорту (EMS)	– 6%	
	3 річна відсоткова зміна реального валютного курсу по відношенню до 41 промислової країни (REER)	Країни	
		Євросон и	не Євросони
	–/+ 5%	–/+ 12%	
	3 річна відсоткова зміна витрат на оплату праці в умовних одиницях З (NULC)	+ 9%	+ 12%
Внутрішній дисбаланс	Заборгованість приватного сектору у % до ВВП (PSD)	133%	
	Кредитування приватного сектору у % до ВВП (PSC)	14%	
	Щорічна зміна цін на нерухомість по відношенню до індексу споживчих цін (HP)	6%	
	Заборгованість державного сектору у % до ВВП (GGS)	60%	
	3 річна ковзна середня зміни індексу безробіття (UR)	10%	
	Щорічна зміна обсягу зобов’язань у фінансовому секторі (FL)	16,5%	
Зайнятість населення	3 річна відсоткова зміна індексу економічно активного населення (AR)	– 0,2%	
	3 річна відсоткова зміна індексу довгострокового безробіття (LUR)	+ 0,5%	
	3 річна відсоткова зміна індексу безробіття серед молоді (YUR)	+ 2%	

– Джерело: складено автором на основі [6]

На даному етапі в Україні для оцінки збалансованості бюджетної сфери обчислюють сальдо державного бюджету, що не дає можливості врахувати операції позабюджетних установ, які координуються Урядом.

Основні фактори, що визначають макроекономічну нестабільність представлено на (Рис. 1).

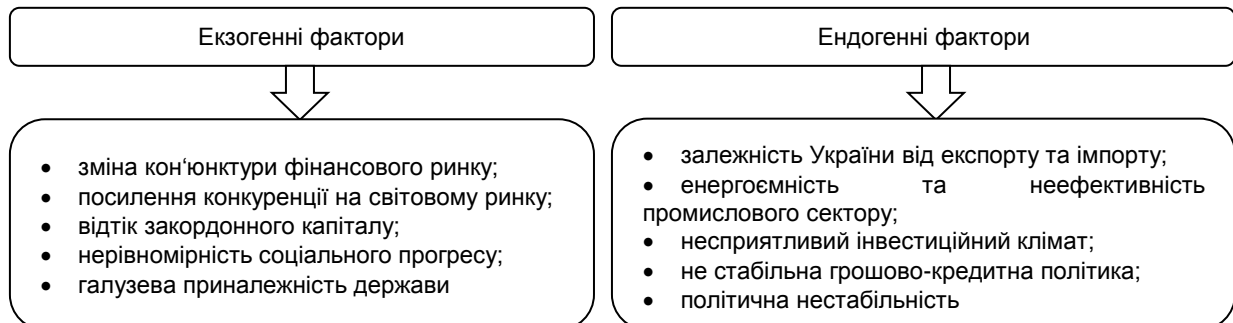

Рис. 1. Систематизація ендогенних та екзогенних факторів, що впливають на макроекономічну нестабільність національної економіки

Джерело: складено автором на основі [6; 11]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Для аналізу макроекономічної нестабільності в Україні пропонуємо використовувати параметри представлені на (Рис. 2). Зауважимо, що даний перелік не є вичерпним, зокрема сучасні дослідження обґрунтовують необхідність врахування інституційних параметрів, ефективності використання ресурсів та організаційно-економічного механізму державного регулювання.

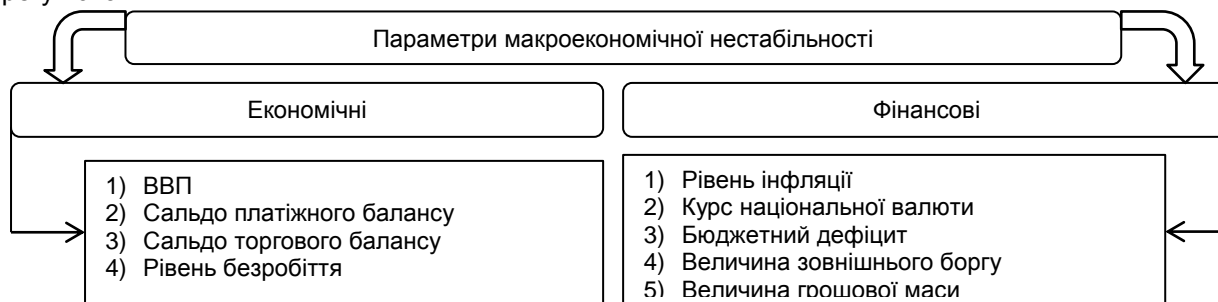

Рис. 2. Основні фінансово-економічні параметри макроекономічної нестабільності національної економіки

Джерело: складено автором на основі [6]

Крім того, макроекономічну нестабільність доцільно розглядати з огляду на такі основні аспекти:

- коливання (мінливість) ключових макроекономічних показників за межі прийнятної діапазону;
- невизначеність макроекономічного середовища.

Дослідження економічних параметрів макроекономічної нестабільності (Табл. 5) протягом 2010-2018 рр. характеризуються наступними тенденціями:

1. За офіційною статистикою обсяги ВВП країни за 2010-2013 рр. виявляють чітку тенденцію до зростання, зокрема у національній валюті приріст номінального ВВП становить 35,75% або 385 852 млн. грн., що за результатами 2013р. відповідає 1 465 198 млн. грн., у перерахунку на іноземну валюту приріст – 34,37% (46 891 млн. дол. США), тобто ВВП відповідає 183 310 млн. дол. США.

Таблиця 5

Економічні параметри оцінки макроекономічної нестабільності в Україні за період 2010-2018 рр.

Показник	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП, номінальний, млрд. грн.	1079	1300	1405	1465	1587	1989	2385	2984	3561
на одну особу, тис. грн.	24,80	29,98	32,48	33,97	36,90	46,41	55,90	70,23	84,24
реальне, млрд. грн.	950	1138	1303	1404	1369	1432	2037	2444	3085
на одну особу, грн.	21,82	26,25	30,13	32,55	31,84	33,42	47,74	57,53	73,00
млрд. дол. США	136,42	163,16	175,78	183,31	131,81	90,62	93,27	112,15	130,83
Рівень безробіття, %	8,8	8,6	8,1	7,7	9,7	9,5	9,7	9,9	9,1
Сальдо платіжного балансу, млн. дол. США	5031	-2455	-4175	2023	-13307	849	1346	2566	2877
Сальдо торгового балансу, млн. дол. США	-7,96	-12,76	-13,78	-12,61	0,29	0,25	-2,32	-5,21	-8,87

Джерело: складено автором на основі [2; 3; 7]

Протягом наступних 2014-2016 рр., об'єктивні політичні чинники спричинили значне падіння економіки. Незважаючи на ріст номінального ВВП, що в першу чергу обумовлено підвищенням

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

середнього рівня цін, реальне ВВП зазнало скорочення на 35 103 млн. грн. у 2014 р., або на 51 505 млн. дол. США.

Істотне відновлення та поживлення економіки припадає на 2017-2018 рр. Так, у 2018 р. реальне ВВП склало 3 085 492 млн. грн., що на 641 301 млн. грн. (26,24 %) більше ніж у 2017 р. і на 2 135 873 млн. грн. – по відношенню до 2010 р., тобто даний показник має найвище абсолютне значення за досліджуваний період. У свою чергу, обсяги ВВП у дол. США за 2018 р. зросли на 16,65% (18 678 млн. дол. США), однак до рівня 2010 р. не відновилися, темп приросту від'ємний (- 4,1%).

Позитивні зрушення обумовлені укладенням угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським союзом у січні 2016 року, якісними змінами в регулюванні банківського та фінансового секторів економіки.

Аналіз зміни динаміки ВВП у розрахунку на душу населення підтверджує описану вище тенденцію. Якщо у 2010 році показник відповідав 2 974,4 дол. США, то у 2015 р. значення знизилося до 2 115,4 дол. США, а у 2018 р. відновилося до 3 095,2 дол. США.

2. Платіжний баланс України характеризується постійним коливанням та відсутністю рівноваги, зокрема у 2011 відшкодування дефіциту платіжного балансу відбувалося за рахунок скорочення резервних активів на 2 455 млн. дол. США, у 2012 р. – резерви скоротилися ще на 7 594 млн. дол. США через дефіцит на суму 4 175 тис. дол. США та виплаті по кредиту МВФ з розмірі 3 419 млн. дол. США. Станом на 2014 р. дефіцит в обсязі 13 307 млн. дол. США збалансували за рахунок зниження резервів на 12 404 млн. дол. США та коштами МВФ в обсязі 903 млн. дол. США.

Протягом 2016-2018 рр. ситуація значно стабілізувалася, крім того, спостерігається профіцит платіжного балансу, який за результатами 2018 р. становить 2 877 млн. дол. США.

3. Від'ємне сальдо торгового балансу, що спостерігається у періоди з 2010-2013 рр. та 2016-2018 рр. свідчить про переважання імпорту над експортом. Зокрема найбільший розрив спостерігався у 2011 р., коли вартісна оцінка ввезених товарів на 12764,2 млн. дол. США перевищила експорт.

Доцільно підкреслити, що дефіцит товарного балансу підтверджує істотну залежність від імпортованих товарів інших країн, низький рівень технологічності та виробництва доданої вартості серед основних груп товарів, що презентують галузі економіки України. Додамо, що коефіцієнт покриття експортом імпорту виявляє тенденцію до зниження, в цілому з 94,56% у 2010 р. до 84,02% за результатами 2018 р.

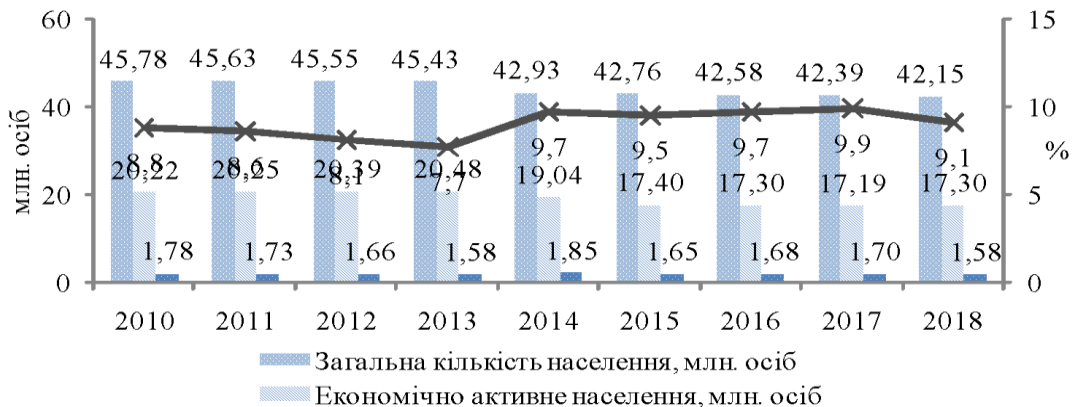

Рис. 3. Динаміка кількості безробітних в Україні за 2010-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [7]

Аналізуючи динаміку кількості безробітних в Україні за 2010-2018 рр. представлену на рисунку 3, можна відмітити, що темпи скорочення економічно активного населення перевищують темпи зменшення загальної кількості населення країни. Якщо у 2010 р. економічно активне населення становило 44,17 % (20,22 млн. осіб), то наприкінці 2018 р. – 41,03% (17,3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

млн. осіб). Найвищі показники безробіття в цілому за період зафіксовано у 2014 р. – 9,7% (майже 1,85 млн. осіб) та 2017 – 9,9% (1,7 млн. осіб).

Фінансові параметри макроекономічної нестабільності відображені у (Табл. 6) істотно доповнюють економічні. Так, динаміка ІСЦ та курсу національної валюти пояснює ріст номінального ВВП поряд зі стрімким падінням національної валюти та зниженням реального ВВП.

Абсолютна величини зовнішнього боргу країни упродовж 2010-2013 рр. стійко зростала, досягнувши свого максимуму – 142079 млн. дол. США у 2013 р. Незважаючи на подальше зниження обсягів зовнішнього боргу його питома вага продовжила збільшуватися до 2015 р. – 131% ВВП країни, що відповідає 118 729 млн. дол. США. За результатами 2018 р. зовнішній борг скоротився на 1868 млн. дол. США порівняно з 2017 р. і на 2 633 млн. дол. США – в цілому за період, займаючи 87,7 % ВВП або 114 710 млн. дол. США.

Таблиця 6

Фінансові параметри оцінки макроекономічної нестабільності в Україні за період 2010-2018 рр.

Показник	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Рівень інфляції (індекс споживчих цін), %	9,4	8	0,6	-0,3	12,1	48,7	13,9	14,4	10,9
Курс національної валюти, грн. до дол. США	7,93	7,95	7,99	7,99	11,89	21,86	25,55	26,62	27,20
Бюджетний дефіцит/профіцит, млн. грн.	-64,27	-23,56	-53,45	-64,71	-78,05	-45,17	-70,13	-47,85	-59,25
у % до ВВП	-5,94	-1,79	-3,79	-4,45	-4,98	-2,28	-2,94	-1,6	-1,66
Величина зовнішнього боргу, млн. дол. США	117,34	126,24	135,07	142,08	126,31	118,73	113,52	116,58	114,71
у % до ВВП	86	77,4	76,8	77,5	95,8	131	121,7	103,9	87,7
Величина грошової маси (М3), млн. грн.	597,87	685,52	773,20	908,99	956,73	994,06	1102,70	1208,86	1277,64

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 7]

Крім того зазначимо, що Україна має стійкий дефіцит державного бюджету, обсяг якого у 2018 р. відповідає 59247,9 млн. грн., що на 23,82 % більше ніж у 2017 р. (47849,6 млн. грн.). Тим не менш, позитивним є той факт, що темп приросту дефіциту бюджету 2018 р. до 2010 р. скоротився на 7,81%.

Аналіз цінових індикаторів, представлених на Рис. 4 дозволяє зробити висновок про значний рівень інфляційних процесів в Україні.

Протягом 2010-2013 роках відбулося поступове зменшення темпів інфляції. Основні чинники, що вплинули на таку тенденцію наступні:

1) жорстка монетарна політика, направлена на стримування грошової пропозиції, що у свою чергу призвело до падіння обсягу міжнародних резервів, згорання реального сектору економіки, загальне падіння ділової активності;

2) зростання пропозиції сільськогосподарської продукції, що займає значну питому вагу в структурі споживчого кошика;

3) збереження стабільних цін на сировинні товари.

Так званий «інфляційний сплеск», що стався у 2015 році пояснюється девальвацією національної валюти, скороченням валютних надходжень та відтоком капіталу, підвищенням житлово-комунальних тарифів.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

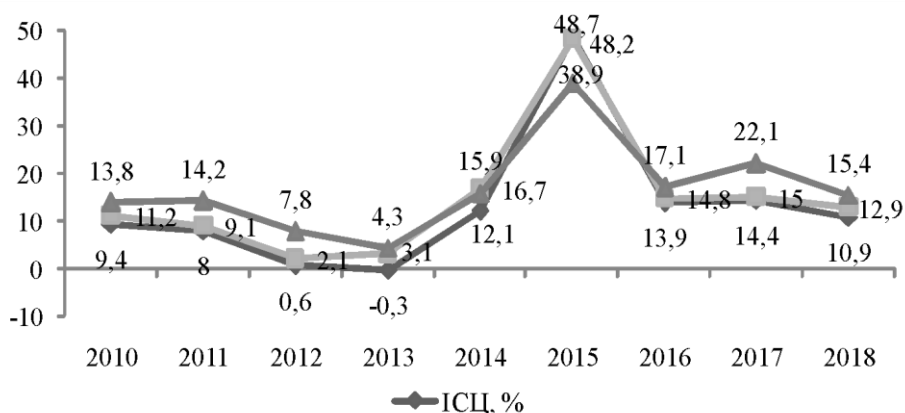

Рис. 4. Динаміка індексу споживчих цін, дефлятора кінцевих споживчих витрат, дефлятора ВВП у % за період 2010-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [2; 7]

Підкреслимо, що дефлятор ВВП враховує всі вироблені в межах країни товари та послуги, однак не дає адекватного відображення, оскільки ціни на частину ВВП значно залежать від зовнішньої кон'юнктури й попиту на міжнародних ринках.

Натомість ІСЦ відображає зростання внутрішніх цін на обмежений набір товарів та послуг, у тому числі й імпортованих. Недоліком даного показника є невідповідність сформованого кошика реальній структурі споживання та викривлення кінцевого результату за рахунок завищення частки товарів, ціна на які зменшується, і навпаки. За таких умов найбільш інформативним індикатором є дефлятор кінцевих споживчих витрат, що враховує цінові зміни на всі групи товарів та послуг, які є предметами кінцевого споживання [9].

Серед розвинених країн значення ІСЦ та дефлятора кінцевих споживчих витрат майже співпадають, однак в Україні наявна певна різниця.

Грошовий агрегат М3 є показником загального обсягу грошової маси, що перебуває в країні. Тим не менш, динамічне зростання його обсягів не дає адекватної оцінки, оскільки важливішим є співвідношення грошових агрегатів між собою (Рис. 5), коефіцієнт монетизації економіки та інше.

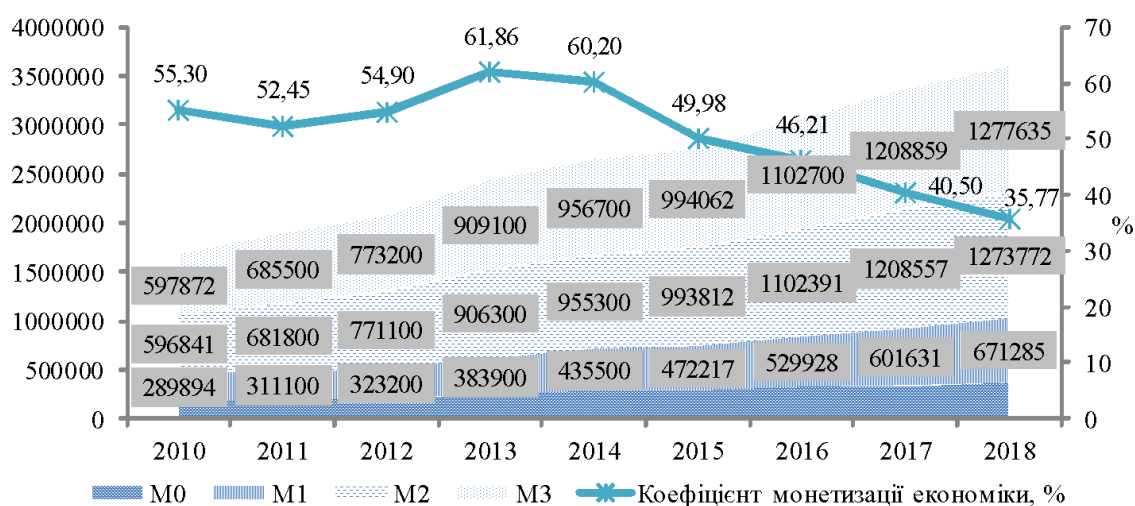

Рис. 5. Динаміка грошової маси протягом 2010-2018 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [12]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

За даними Рис. 5 найбільше значення показника монетизації спостерігається у 2013 р., а саме 61,86%. Економічна думка вважає оптимальним значенням межі 70-80%, а деякі науковці знижують даний показник до 50%. Однак, скорочення коефіцієнта монетизації до 35,77% у 2018 р. підкреслює низький рівень довіри суб'єктів економіки до національної грошової одиниці та, відповідно, зниження попиту на реальні гроші. Крім того, співвідношення між готівковою і безготівковою частиною грошової маси, що рекомендовано не повинно перевищувати 7% для розвинених країн, станом на 2018 р. відповідає 28,5%, тобто близько 30% грошових ресурсів знаходяться в обігу поза фінансовими установами і не контролюється банківською системою [12].

У свою чергу досить позитивну динаміку проявляє показник швидкості обігу грошей, що є відношенням грошового агрегату М3 до ВВП країни. Вважається достатнім, якщо кожна грошова одиниця здійснює 2 обороти за один рік. Зміна швидкості обігу грошей впливає на платоспроможний попит, ускладнює або полегшує регулювання грошового обігу, тобто дає узагальнююче відображення зміни інтенсивності економічних процесів. Протягом 2010-2018 рр. даний показник знаходився у межах норми і характеризується стійкою тенденцією до прискорення (з 1,81 обороти у 2010 р. до 2,79 – за результатами 2018 р.) [10].

Проведений кореляційний аналіз взаємозв'язку між динамікою ВВП та параметрами макроекономічної нестабільності дозволив сформулювати такі висновки (Табл. 7):

1) найсильніший взаємозв'язок встановлено між динамікою ВВП та грошовою масою, оскільки значення коефіцієнта кореляції становить 0,94 можна говорити про пряму позитивну залежність: збільшення грошової маси призводить до зростання ВВП;

2) істотного взаємозв'язку між ІСЦ та динамікою ВВП країни не виявлено, оскільки отримані статистичні результати свідчать про незначущість обраної змінної. Така ситуація зумовлена залежністю ІСЦ та динаміки ВВП від зовнішніх факторів (економічних шоків), що спричиняють знецінення національної грошової одиниці та скорочення ВВП;

3) зі зростанням обсягів ВВП збільшуються розміри зовнішнього боргу (сила кореляції становить 0,85) або навпаки, тобто можна зробити висновок, що позитивна динаміка економічного розвитку сприяє збільшенню державних запозичень, а не скороченню боргового навантаження країни [4];

4) негативна кореляція спостерігається між показником ВВП та співвідношенням «експорт/імпорт»;

5) існує незначна позитивна залежність між рівнем безробіття та ВВП країни, однак через відсутність регресійного аналізу сформулювати більш змістовні висновки досить складно.

Таблиця 7

Результати кореляційного аналізу між динамікою ВВП та потенціальними чинниками, що впливають на макроекономічну нестабільність за період 2010–2018 рр.

Змінні		Значення коефіцієнта кореляції
у	х	
Грошова маса (М3)	Динаміка ВВП	0,935
Обсяг зовнішнього боргу країни		0,848
Рівень безробіття		0,522
ІСЦ		0,204
Динаміка співвідношення "експорт/імпорт"		-0,413

Джерело: складено автором на основі [2; 4; 7]

Висновки. Одним із найголовніших завдань сучасної фінансової системи України є стабілізація показників її функціонування та розробка заходів спрямованих на оптимізацію їх рівня. На основі проведеного аналізу в роботі було визначено основні макроекономічні показники, що здійснюють найбільший вплив на стабільність країни та проведено ретроспективний аналіз зміни їх значень. Так, найбільший вплив на ВВП (як один із найбільш

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

узагальнюючих індикаторів економічного розвитку країни) мають обсяг грошової маси та зовнішнього боргу.

Отримані результати можуть стати основою для визначення найбільш пріоритетних заходів держави спрямованих на покращення рівня макроекономічної ситуації в країні та сприяння зростанню показників її економічного та соціального розвитку.

Література

1. Netholding [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу : <https://net.dn.ua/money/stat.php>.
2. Державна служба статистики України . – Електронні дані офіційного веб-сайту. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Динаміка платіжного балансу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301>.
4. Зверяков, М. І. Банківський та реальний сектори економіки України : оцінка взаємозв'язків і детермінанти розвитку / М. І. Зверяков, Л. В. Жердецька // Економіка України. – 2017. – № 10 (671). – С. 31-48.
5. Луняков, О. В. Формування, аналіз та регулювання дисбалансів у фінансовому секторі економіки України : дис. ... доктора економ. наук : 08.00.08 / О. В. Луняков; ДВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми, 2013. – 480 с.
6. Люльов, О. В. Макроекономічна стабільність національної економіки: соціальні, політичні та маркетингові детермінанти : дис. ... доктора економ. наук : 08.00.03 / О. В. Люльов. – Суми, 2018. – 448 с.
7. Мінфін. – Електронні дані офіційного веб-сайту. – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/>.
8. Мірошніченко, Г. О. Сутність і теоретичні підходи до аналізу фінансової нестабільності банківської системи / Г. О. Мірошніченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – № 39. – С. 135-142.
9. Новосолова, О. С. Фінансові дисбаланси в економічній системі держави : дис. ... кандидата економ. наук : 08.00.08 / О. С. Новосолова : ТНЕУ. – Херсон, 2017. – 222 с.
10. Омельченко, О. І. Аналіз та регулювання грошової маси України / О. І. Омельченко, О. М. Рац // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2018. – № 3. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/54.pdf.
11. Попов, І. В. Проблемні аспекти забезпечення стабільності фінансової системи України / І. В. Попов // Інвестиції : практика та досвід. – 2012. – № 11. – С. 77-80.
12. Прохорова, В. В. Монетарна політика як інструмент державного регулювання розвитку підприємництва / В. В. Прохорова, О. В. Божанова, С. А. Мушнікова // Економічний вісник НГУ. Серія : Фінанси галузі і підприємства. – 2018. – № 4. – С. 84-93.
13. Сніжко, О. В. Ієрархія фінансової нестабільності / О. В. Сніжко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 2. – С. 29-33.
14. Чирак, І. М. Монетарна політика за умов фінансової нестабільності (на прикладі України) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / І. М. Чирак; ТНЕУ. – Тернопіль, 2014. – 20 с.

References

1. Netholding: Internet portal. *net.dn.ua*. Retrieved from <https://net.dn.ua/money/stat.php> [in Ukrainian].
2. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Site of State Statistics Service of Ukraine]. (2020). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
3. Dynamika platizhnoho balansu Ukrayiny [Dynamics of the Balance of Payments of Ukraine]. (2019). *old.bank.gov.ua*. Retrieved from <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301> [in Ukrainian].
4. Zveryakov, M. I. (2017). Bankivskyy ta realni sektory ekonomiky Ukrayiny: otsinka vzayemozvyazkiv i determinant rozvytku [Banking and real sectors Ukraine's economy: assessment of relationships and the development determinant]. *Naukovy Zhurnal «Ekononika Ukrayiny» – Scientific journal «Economy of Ukraine», 10 (671), 31-48* [in Ukrainian].
5. Lunyakov, O. V. (2013). Formuvannya, analiz ta rehulyuvannya dysbalansiv u finansovomu sektori ekonomiky Ukrayiny [Buildup, analysis and regulation of imbalances in the financial sector of Ukraine]. *Doctor's thesis. Sumy: «Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine»* [in Ukrainian].
6. Lyulyov, O. V. (2018). Makroekonomichna stabilnist natsionalnoyi ekonomiky: sotsialni, politychni ta marketingovi determinant [Macroeconomic stability of the national economy: social, political, and marketing determinants]. *Doctor's thesis. Sumy: SumDU* [in Ukrainian].
7. Sait Minfin [Site of Ministry of Finance]. (2020). *minfin.com.ua*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/en/> [in Ukrainian].
8. Miroshnichenko, M. I. (2014). Sutnist i teoretichni podklady do analizu finansovoyi nestabil'nosti bankivskoyi systemy [Essence and Theoretical Approaches to the Analysis of Financial Instability of the Banking System]. *Problemy i perspektivy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrayiny – Problems and Prospects of Development of the Banking System of Ukraine, 39, 135-142* [in Ukrainian].
9. Novosolova, O. S. (2017). Finansovi dysbalansy v ekonomichnyy systemi derzhavy [Financial imbalances in the economic system of the state]. *Candidate's thesis. Kherson: TNEU* [in Ukrainian].
10. Omelchenko, O.I. (2018). Analiz ta rehulyuvannya hroshovoyi masy Ukrayiny [Analysis and Regulation of the Money Supply of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective economy, 3*. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/54.pdf [in Ukrainian].
11. Popov, I. V. (2012). Problemni aspekty zabezpechennya stabilnosti finansovoyi systemy Ukrayiny [Problematic aspects of ensuring the stability of the financial system of Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience, 11, 77-80* [in Ukrainian].
12. Prokhorova, V. V. (2018). Monetarna politika yak instrument derzhavnoho rehulyuvannya rozvytku pidpryyemnytstva [Monetary policy as an instrument for state regulation of entrepreneurship development]. *Ekononichnyy visnyk NHU –Economic Bulletin of NMU, 4, 84-93* [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

13. Snizhko, O. V. (2008). Iyerarkhiya finansovoi nestabilnosti [The hierarchy of financial stability]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, 2, 29-33 [in Ukrainian].

14. Chyrak, I. M. (2014). Monetarna politika za umov finansovoyi nestabilnosti (na prykladi Ukrainy) [The Monetary Policy in Conditions of Financial Instability (The Example of Ukraine)]. *Candidate's thesis*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

Надійшла 18.06.2019

Бібліографічний опис для цитування:

Федченко, К. А. Аналіз теоретико-методичних підходів до оцінювання рівня економічної нестабільності країни / К. А. Федченко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 2 (18). – С. 85-96.

**Федченко
Костянтин Анатолійович** аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет;
<https://orcid.org/0000-0001-5821-6937>;
E-mail: kons.fedchenko@gmail.com;

**Fedchenko
Konstantin Anatoliiovych** Postgraduate Student at the Department of Finance, banking and insurance, Sumy State University;
<https://orcid.org/0000-0001-5821-6937>;
E-mail: kons.fedchenko@gmail.com.